

Lespakket

“Ontmoet Teun Tamboer”

De Slag op de Mookerheide

Huys te Moock

Bedoeld voor groep 7 en 8
van basisscholen in Nederland

Lespakket 'De Slag op de Mookerheide'

INHOUDSOPGAVE:

1. Docentenhandleiding	2
2. Leerdoelbeschrijving	3
3. Lesinhoud	4
Les 1: Wat ging vooraf aan de Slag op de Mookerheide.....	5
Les 2: Hoe verliep de Slag op de Mookerheide.....	13
4. Begripsvragen	21
5. Beeldmateriaal	23
6. Afspraken en contact	24

1. Docentenhandleiding

Dit lespakket geeft u de mogelijkheid, meer diepgaand aandacht te besteden aan de regionale geschiedenis van de Slag op de Mookerheide. Deze Slag was een belangrijk militair moment uit De Nederlandse opstand, beter bekend onder de naam De Tachtigjarige Oorlog. Op 14 april 1574 trof het opstandelingenleger van Willem van Oranje het leger van Spanje, het toenmalige wettelijk gezag in de Nederlandse Gewesten, op de Mookerheide bij Mook in Noord Limburg. De Tachtigjarige oorlog verliep van 1568 tot 1648 en betekende, met de Vrede van Münster, het begin van de Republiek van de Verenigde Nederlanden, de voorloper van Nederland als zelfstandige staat.

Dit lespakket "De Slag op de Mookerheide" is bedoeld voor groep 7 en 8 van de basisschool en betreft twee lessen van maximaal een uur en een historische wandeling over de Mookerheide (optioneel), waarbij een gids van de Stichting Huys te Moock uitleg geeft over het verloop van de Slag op de Mookerheide met de geschiedkundige verhalen en de plaatselijke legenden uit die tijd. De lessen zijn door de school zelf in te vullen aan de hand van het materiaal van dit lespakket. Ook zijn met de stichting Huys te Moock afspraken te maken over het verzorgen van de lessen 'in stijl' door Teun Tamboer en/of de historische wandeling.

Bij dit lespakket zijn de volgende onderdelen beschikbaar:

- per les zijn leerdoelstellingen geformuleerd.
- twee klassikale lessen; deze betreffen:
  1. Les 1: Wat ging vooraf aan de Slag op de Mookerheide en
  2. Les 2: Hoe verliep de Slag op de Mookerheide.
- beide lessen worden gecompleteerd met een aantal begripsvragen.
- het lespakket kent een aantal uitvoeringsvarianten gebaseerd op twee vragen:
  1. Omvang:
    - 1) alleen de les "Hoe verliep de Slag op de Mookerheide" (1 uur)
    - 2) beide lessen (zonder wandeling) (1,5 uur)
    - 3) les: "Wat vooraf ging" aangevuld met wandeling en vertelling op locatie over de slag op de Mookerheide. (Wandeling 1,5 uur)
  2. Uitvoering:
    - 1) eigen docent met ondersteunend lespakket.
    - 2) lessen door eigen docent, wandeling met gids.
    - 3) lessen en wandeling verzorgd door gids en Teun Tamboer.
- beeldmateriaal.
- materiaal voor een educatieve klassenwandeling over de Mookerheide.

2. Leerdoelbeschrijving

De leerdoelen van dit lespakket over de Slag op de Mookerheide zijn de volgende:

De leerlingen van groep 7 en 8 van de basisschool maken met dit lespakket kennis met de historie en achtergronden van een belangrijk kantelmoment in de Nederlandse geschiedenis en meer in het bijzonder met de regionale gebeurtenis van de Slag op de Mookerheide.

De leerling krijgt globaal inzicht in de machts- en bestuursstructuur in dit gebied vooraf aan de Nederlandse Opstand en maakt kennis met Willem van Oranje en zijn broers de graven Lodewijk en Hendrik van Nassau. De leerling leert iets over de aanleiding van de Slag op de Mookerheide en waarom zo'n slag niet alleen bestond uit vechten maar ook uit tactiek, terreinverkenning en de juiste keuzen maken.

In deze twee lessen (aangevuld met een optionele leswandeling over de Mookerheide) staat de Slag op de Mookerheide uit 1574 centraal. Deze slag was een van de weinige echte veldslagen tijdens de Nederlandse Opstand, beter bekend als de Tachtigjarige Oorlog, die duurde van 1568 tot 1648.

Het lespakket gaat naast het verloop van de Slag op de Mookerheide meer specifiek in op de aanleiding en achtergronden daarvan. Het lespakket:

- 1) gaat in op de situatie in de Nederlandse Gewesten vóór aanvang van de Nederlandse opstand,
- 2) behandelt kort de aanleiding en de achtergronden waarom de Nederlandse edelen, onder aanvoering van Willem van Oranje, in opstand kwamen tegen het Spaanse bewind,
- 3) verklaart de redenen waarom het huurlingenleger van de graven van Nassau optrokken in de het gebied van de Nederlandse Gewesten en waarom precies het treffen hier plaats vond op de Mookerheide en
- 4) vertelt over het verloop van de slag en besteedt aandacht aan op welke wijze het moreel van de troepen, list, terreinverkenning en tactische keuzen mede beslissend waren voor de afloop.

3. Lesinhoud

Lesonderdelen en indeling (uitgaande van 40 minuten effectieve lestijd).

Les 1: Wat ging vooraf aan de Slag op de Mookerheide.

1. Inleiding en uitleg over het lespakket (5 min.)
2. De situatie in Nederland rond het jaar 1550 (5min.)
3. De opkomst van het protestante geloof (5 min.)
4. De opvolging van Karel V door Filips II (5 min.)
5. De onvrede van de Nederlandse edelen tegen het Spaans gezag (5 min.)
6. De rol van Willem van Oranje (5 min.)
7. Het begin van de Nederlandse opstand (5 min.)
8. Recapitulatie (5 min.)

Les 2: Hoe verliep de Slag op de Mookerheide?

1. Inleiding en uitleg over het voorafgaande van dit lespakket (5 min.)
2. Middag, 13 april 1574: Aankomst van het huurlingenleger in Mook (5 min.)
3. Avond, 13 april 1574: De list van Sancho Davila (5 min.)
4. Dageraad, 14 april 1574: De tactiek vooraf aan de slag (5 min.)
5. Ochtend, 14 april 1574: De Slag op de Mookerheide begint (5 min.)
6. Middag, 14 april 1574: De vlucht van het leger van Nassau (5 min.)
7. Avond, 14 april 1574: De slag ten einde, de oorlog niet (5 min.)
8. Recapitulatie (5 min.)

Les 1: Wat ging vooraf aan de Slag op de Mookerheide.

Lesonderdeel 1: Inleiding en uitleg over het lespakket.

We gaan het vandaag hebben over de Slag op de Mookerheide. Wie heeft daar wel eens van gehoord? De Slag op de Mookerheide was een grote veldslag tussen twee legers (hier) (bij het plaatsje Mook in Noord Limburg) in een oorlog die tachtig jaar duurde. Daarom heet die oorlog ook de Tachtigjarige Oorlog (van 1568 tot 1648). De Slag op de Mookerheide vond plaats in het jaar 1574.

Eerst maar eens iets over het jaar 1574. Welk jaar is het nu? Juist ja:..... Het jaar 1574 is dus meer dan 440 jaar geleden en die periode heette toen het einde van de Middeleeuwen en het begin van de 'Nieuwe Tijd'. Het was nog net de tijd van ridders en kastelen maar ook al de tijd van belangrijke steden, invloedrijke burgers en van welvarende handel. Maar vóór dat we het verhaal van de Slag op de Mookerheide vertellen wil ik jullie uitleggen waarom er eigenlijk een grote veldslag gevoerd zou worden bij Mook.

Als ik jullie ga uitleggen waarom er toen eigenlijk zo'n grote veldslag was bij (Mook) (ons in de buurt) willen jullie natuurlijk eerst weten wie tegen wie vocht. Dat zal ik vertellen. Een leger van huursoldaten van Willem van Oranje vocht tegen een Spaans leger. Nou ja, als je dat weet wil je natuurlijk ook weten: Wie was dan wel die Willem van Oranje en waarom vocht hij dan met zijn leger hier op de Mookerheide tegen Spanjaarden?

Waarom was Spanje op dat moment de baas in Nederland. En waarom kreeg Willem van Oranje dan ruzie met de Spanjaarden. En ook: hoe kwam het dan dat deze twee legers hier op de heide van Mook, tussen Mook en Nijmegen, met elkaar tot zo'n grote veldslag kwamen, oftewel waarom hier en niet ergens anders?

Over de Slag op de Mookerheide zelf, over de soldaten en over krijgslisten en tactiek ga ik jullie een volgend keer vertellen. En natuurlijk over het verloop van de strijd en hoe het afliep. Wie gewonnen heeft en wie verloor, zo gezegd. Maar eerst maar eens even iets over hoe Nederland er toen eigenlijk uitzag.

Lesonderdeel 2: De situatie in Nederland rond het jaar 1550.

We gaan eerst even terug naar het jaar 1550. We gaan dus nog iets verder terug in de tijd. De Slag op de Mookerheide was pas 24 jaar later. Maar om het een beetje te snappen beginnen we in het jaar 1550. Nederland bestond toen nog niet. Ja, natuurlijk wel als gebied maar niet als zelfstandig land.

Het gebied wat we nu ongeveer kennen als België, Luxemburg en Nederland samen, was verdeeld in 17 gewesten. Een gewest had een hertog als baas, of een graaf of soms zelf een bisschop. Zo had je het hertogdom Brabant en het graafschap Holland. En ook het bisdom Luik. Gelderland was een hertogdom en heette toen Gelre. Ook een groot deel van Noord Limburg hoorde toen bij Gelre.

Om het nog een beetje moeilijker te maken, Mook hoorde toen, als enige dorpje hier in de buurt, niet tot het hertogdom Gelre. Middelaar wel, maar Mook niet. Mook hoorde bij het Hertogdom Kleef en was dus eigenlijk een heel klein stukje van Duitsland. Maar grenzen waren toen niet zo belangrijk voor het dagelijks leven. Dus voorlopig kunnen we dat wel even vergeten.

Maar al die Nederlandse Gewesten waren niet zelfstandig. Er was zo gezegd een opperbaas en die opperbaas was Spanje. Met een keizer aan het hoofd: Keizer Karel de vijfde. Het was toen de gewoonte dat de koning van het ene land trouwde met een koningin van een ander land en zo ontstonden grotere koninkrijken. De grootvader van Karel V was keizer van Duitsland en Aartshertog van Oostenrijk. Van zijn vader erfde hij Bourgondië en daarmee de Nederlanden. En zijn moeder was de erfgenaam van de Spaanse troon. Zo erfde Karel een groot Europees rijk met Spanje, Duitsland, Oostenrijk een deel van Frankrijk en ook dus de Nederlandse gewesten. Eigenlijk regeerde Karel V zelfs over een wereldrijk omdat Columbus, in dienst van de Spaanse koning, Amerika had ontdekt en een groot deel van Zuid Amerika aan het Spaanse rijk had toegevoegd.

En zo was Spanje dus ook de baas hier in de Nederlandse Gewesten. Die Nederlandse Gewesten waren eigenlijk maar een heel klein stukje van dat immense wereldrijk van Karel V. Maar de keizer kwam hier toch wel vaak. Hij kende de Nederlandse Gewesten goed, hij was in Gent (in België) geboren, sprak onze taal en had een groot paleis in Brussel. Onder zijn bewind ging het goed in de Nederlandse Gewesten. Er heerste vrede en er was welvaart. Maar dat zou gaan veranderen.

Lesonderdeel 3: De opkomst van het protestante geloof.

In de Middeleeuwen was het katholieke geloof eigenlijk de enige religie in Europa. Keizer Karel V was de baas over wereldlijke zaken in een groot deel van Europa. De Paus was de baas in Rome en maar was ook de baas van het geloof in alle Europese landen. De bekende wereld was, voor de kerk, verdeeld in bisdommen. Iedereen in een stad of dorp hoorde wel bij een parochie en er waren talloze kloosters en abdijen.

Maar daar kwam in het begin van de 16e eeuw verandering in. In Duitsland kwam Maarten Luther met andere opvattingen over het geloof. Hij spijkerde zijn afwijkende stellingen op een kerkdeur in Wittenberg en kwam zo in conflict met de paus. Ook Calvijn in Frankrijk dacht anders over het geloof. Luther en Calvijn kregen veel mensen achter zich en hun groep van aanhangers groeide snel. We kennen deze periode als de Reformatie en de stroming nu onder de naam: de Protestanten. Ze protesteerden tegen de Paus en het katholieke geloof.

In 1455 was de boekdrukkunst uitgevonden in Mainz. Vóór die tijd waren boeken een zeldzaamheid. Ze moesten met de hand worden overgeschreven om ze te vermenigvuldigen. Dit gebeurde vooral door monniken in kloosters en boeken werden vooral in kloosterbibliotheken bewaard. Een eeuw later, in 1555, waren er al veel boekdrukkers in Europa en werden veel boeken gedrukt. Nu konden boeken, maar ook pamfletten, gemakkelijk en in grotere aantallen worden gedrukt en verspreid. Luther en Calvijn maakten handig gebruik van deze nieuwe methode en zo verspreidde de nieuwe leer zich snel over Europa.

De Paus vroeg aan alle koningen en ook aan keizer Karel de vijfde om streng op te treden tegen de aanhangers van Luther en Calvijn. Het nieuwe geloof werd weliswaar verboden en hier en daar werden de aanhangers van Luther en Calvijn vervolgd, maar in de meeste landen werd het getolereerd. In Duitsland gingen ook veel keurvorsten over op het nieuwe geloof. Keizer Karel probeerde de groei te verminderen maar had te weinig macht om die te verhinderen.

In 1550 trokken predikers door Europa en ook door de Nederlandse Gewesten om het nieuwe geloof te verkondigen. Ze werden hagepredikers genoemd omdat ze vaak in het open veld hun preken hielden. Ze trokken veel nieuwsgierigen en velen lieten zich overhalen tot het nieuwe geloof.

Lesonderdeel 4: De opvolging van Karel V door Filips II

In 1555 werd Karel V opgevolgd door zijn zoon Filips II. Maar niet het hele rijk ging over naar Filips II. De Duitse en Oostenrijkse landen gingen over naar Ferdinand I, een broer van Karel V, en daarmee ook de keizerskroon. Filips was dus maar gewoon koning van Spanje. Filips werd wel Heer van de Nederlanden en baas van alle edelen hier.

Filips II was een heel andere vorst dan zijn vader. Hij was in Spanje geboren en was op en top Spanjaard. Hij kende de Nederlanden slechts van een paar keer een bezoek en had niet zo'n goede indruk van die eigengereide Hollanders. Hij sprak alleen Spaans en Portugees. Hij was streng katholiek in tegenstelling tot zijn oom Ferdinand I die in geloofszaken in Duitsland en Oostenrijk veel toleranter was. Filips was als koning van Spanje ook vorst over grote koloniale bezittingen in Midden en Zuid Amerika waar hij veel goud en zilver wist te bemachtigen. Hiermee kon hij het sterkste leger van Europa bekostigen en was daarmee de machtigste man van Europa.

Met dit leger vocht Filips overal in Europa. In en tegen Frankrijk maar ook tegen het Ottomaanse of Turkse rijk. Ook voor het bijeenhouden van zijn koloniën overzee was een groot leger nodig. Naast de rijkdommen uit Zuid Amerika moest Filips in zijn eigen rijk steeds hogere belastingen opleggen.

Filips was machtig maar had ook te maken met regionale regeringen. Maar Filips wilde zich met allerlei lokale zaken bemoeien, hij kon moeilijk delegeren. Hij wilde alles zelf in de hand houden en overal zelf over beslissen. En alhoewel Filips II keihard werkte, leidde dit tot een weinig effectief bestuur van zijn onmetelijke rijk en het leidde ook tot onvrede bij zijn regionale bestuurders.

Filips II was niet alleen streng katholiek maar zette zich vol overtuiging in als de verdediger van de Katholieke Kerk. Hij verdedigde het geloof zowel tegen de Islam als tegen het opkomend Protestantisme. Hij zag zichzelf als de aanvoerder van de contrareformatie, de reactie van de Katholieke Kerk tegen de toenemende groei van het nieuwe geloof van Luther en Calvijn.

Met de opvolging van Karel V door zijn zoon Filips II zaten de Nederlandse Gewesten dus ineens met een heel andere vorst opgescheept.

Lesonderdeel 5: De onvrede van de Nederlandse edelen over het Spaans gezag.

Filips II stuurde zijn halfzuster Magaretha van Parma naar de Nederlanden als landvoogdes namens de koning. De graven, hertogen en andere edelen zagen steeds meer dat Filips alles vanuit Madrid wilde besturen. Steeds meer privileges, zaken waarover men altijd hier zelf had kunnen besluiten, werden ingetrokken en voor alles moest toestemming worden gevraagd aan 'Madrid'.

Inmiddels had in de Noordelijke Nederlanden het protestantisme flink wortel geschoten. Om die reden was men in de Nederlanden erg ontevreden over de antiketterse plakaten. Deze werden op last van Filips overal in de Nederlanden opgehangen en daarop stonden de straffen tegen diegenen die het nieuwe geloof aanhingen. Inmiddels had Filips II ook de inquisitie ingesteld, deze rechtbanken leidden op zeer brute wijze de opsporing en vervolging van protestanten.

In 1566 gingen de Nederlandse edelen met een verzoekschrift naar Margaretha in Brussel om de inquisitie op te heffen. Ze werden weggehoond door de Spaanse hofhouding en werden bedelaars genoemd, in het frans 'les gueux'. Dit leidde later tot de opstandelingennaam 'de Geuzen', een eretitel! De edelen kregen maar weinig gehoor. Ondertussen brak in de Nederlanden het oproer uit. Predikanten hielden openlijk hun hagenpreken en in 1566 raasde er een beeldenstorm door de gewesten. Hierbij moesten veel katholieke kerken het ontgelden, alle beelden werden kapot geslagen en veel heiligdommen geroofd.

Daarop werd Filips II zo boos dat hij de geduchte Spaanse hertog Alva naar de Nederlanden stuurde om orde op zaken te stellen. Hij werd de nieuwe landvoogd. Hij regeerde met harde hand en onderdrukte alles wat protestants was. De roep van de Nederlandse edelen om een gematigder bewind beantwoordde hij met hardere vervolging en strengere straffen. Ook liet Alva de graaf van Egmond en de graaf van Horne onthoofden op de Grote Markt in Brussel. Daarop vluchtten vele edelen, waaronder Willem van Oranje, naar het buitenland.

Toen Alva ook nog de belastingen verhoogde ('de Tiende penning') was de maat vol. De combinatie van het weghalen van alle macht en besluiten naar Madrid, de strenge vervolging van de protestanten en de verhoging van de belastingen leidde tot nog meer onvrede en uiteindelijk opstand. De Nederlandse Opstand was in 1568 een feit. De oorlog tegen Spanje zou tachtig jaar duren en pas in 1648 eindigen met de Vrede van Münster en betekende, met het uitroepen van De Republiek der Zeven Provinciën, de voorloper van ons land zoals we dat nu kennen. Met de Nederlandse Opstand was De Tachtigjarige Oorlog begonnen.

Lesonderdeel 6: De rol van Willem van Oranje.

De volgende hoofdrolspeler is Willem van Oranje, de 'vader des vaderlands' en de voorvader van onze huidige koning Willem Alexander. Als er iemand een leven vol afwisseling heeft gehad, is hij het wel. Hij werd in 1533 geboren als Willem van Nassau in het Duitse Dillenburg, op het kasteel van zijn vader graaf Willem de Rijke van Nassau-Dillenburg. Als hij er, als stamhouder, voor gekozen zou hebben om op het kasteel te blijven, had hij mogelijk een rustig en rijk leven geleid. Maar het lot bepaalde anders.

Willem erfde, toen hij 11 jaar oud was, de titel Prins van Orange, een klein zelfstandig staatje in Zuid Frankrijk, en was daarmee soeverein, onafhankelijk vorst; aan niemand verantwoording verschuldigd. Hierdoor mocht hij zich Prins Willem van Oranje noemen. Om die reden werd hij, als katholieke jongen van hoge adel, gevraagd naar het paleis van Karel V te komen om daar zijn opleiding te krijgen. Hij trok regelmatig op met Filips II, de zoon van Karel V en zijn latere rivaal. Hij werd een grote steun voor de ouder wordende Karel.

In het begin was de verhouding met Filips II goed. Samen met de hertog Alva was hij raadgever van Filips en werd benoemd tot stadhouder van Zeeland, Holland en Utrecht. Als stadhouder en een van de belangrijkste edelen van De Lage landen stoorde ook hij zich steeds meer aan de harde repressie van Filips II en Alva in De Nederlanden. En ook hij protesteerde hier steeds heftiger tegen bij de landvoogdes. De tegenstelling tussen Willem en Filips nam flink toe.

Ondanks dat hij katholiek was trok hij steeds meer partij voor de protestanten. Het conflict met Filips II nam toe en toen Alva naar De Nederlanden kwam vluchtte Willem in 1567 naar Duitsland, terug naar Dillenburg. Willem werd door de Bloedraad van Alva veroordeeld en was daarmee banneling.

Vanaf 1568 leidde Willem van Oranje het verzet tegen de Spaanse tirannie. In 1573 werd Willem van Oranje, na lang aarzelen, weer protestant. Hij zou de opstand blijven leiden tot 1584. Nadat Willem door Filips II vogelvrij was verklaard werd hij op 10 juli 1584 in Delft vermoord.

Van erfgenaam van een rustig graafschap in Duitsland tot opstandelingenleider in de Nederlanden. Van katholiek tot calvinist. Van lieveling van Keizer Karel V tot aartsvijand van zijn zoon Filips II. En van Prins van Oranje tot vogelvrij verklaard en vermoord. Noem dat maar geen enerverend leven.

Lesonderdeel 7: Het begin van de Nederlandse Opstand..

Na zijn veroordeling door Alva's Bloedraad werd het Willem duidelijk dat hij niet zomaar terug kon keren naar De Nederlanden. Zijn bezittingen waren verbeurd verklaard en zijn oudste zoon was naar Madrid ontvoerd voor 'een deugdelijke katholieke opvoeding'.

Willem van Oranje begon met het vormen van een leger en trok in 1568 voor de eerste keer ten strijde tegen Alva. Eerst trok zijn broer Lodewijk in Groningen de grens over. Daar leverde hij slag met de koningsgezinde stadhouder en de Spanjaarden bij Heiligerlee waarbij een andere broer Adolf om het leven kwam. Later trok Willem met een legertje Limburg binnen. Alva liet Willems leger begaan en vermeidde de confrontatie. De sluwe vos wist dat de financiën van Willem beperkt waren. Willem kreeg nergens steun en na een aantal weken viel zijn leger uiteen en trok hij zich weer terug, de grens over. De eerste invasie was op een mislukking uitgelopen. Maar de Nederlandse Opstand was begonnen.

Een tweede poging van Willem liep ook spaak. Hij probeerde steun te krijgen bij de Franse koning maar ook dat lukte niet. Alleen een toevallige aanval van de watergeuzen over zee, waarmee Den Briel werd veroverd, had succes. Dit had, na een oproep van Willem van Oranje, wel een sneeuwbaaleffect. Veel steden sloten zich aan bij het verzet en verklaarden zich tegen Spanje.

Alva's zoon Frederico leidde daarop, in 1572, een wraakactie om de afvallige steden weer tot de orde te roepen. Eerst was Zutphen het slachtoffer. Na de capitulatie werd de burgerbevolking zwaar gestraft. Daarna was Naarden aan de beurt. Hier werd de helft van de inwoners wreed vermoord. Daarna trok het leger van Frederico, in 1573, naar Haarlem en Alkmaar. Deze steden hadden al gehoord van het lot van Naarden. Na een langdurig beleg moesten de Spanjaarden bakzeil halen toen de dijken rondom Alkmaar werden doorgestoken en de omliggende polders, waar het Spaanse leger bivakkeerde, onder water kwamen te staan.

Het Spaanse leger droop af om het, in 1574, bij Leiden nog eens te proberen. Willem maakte van de gelegenheid gebruik om naar Zaltbommel te gaan. Van daaruit deed hij een beroep op zijn broers Lodewijk en Hendrik om een huurlingenleger samen te stellen en op te trekken naar Zaltbommel om met hem samen het Spaanse beleg rond Leiden te breken.

En hier begint het verhaal van de Slag op de Mookerheide.

Lesonderdeel 8: Recapitulatie, wat er voorafging aan de Slag op de Mookerheide.

In 1550 bestond Nederland nog niet als land. Zeventien hertogdommen en graafschappen vormden samen de 17 Nederlandse Gewesten en waren onderdeel van een groot Spaans wereldrijk. Keizer Karel V was de heerser over dit wereldrijk. Onder zijn regering heerste er nog rust en welvaart in de Nederlandse Gewesten.

Vanaf de eerste helft van de 16e eeuw groeide het nieuwe geloof van Luther en Calvijn in Europa. Dankzij de nieuwe uitvinding van de boekdrukkunst konden zij de nieuwe leer snel over Europa verspreiden. Dit ondanks verzet van de Paus. Met de rust was het snel gedaan in 1555 toen Filips zijn vader Karel V opvolgde als koning van Spanje en Heer van de Nederlanden. Filips was, in tegenstelling tot zijn vader, een koning die heerste vanuit Madrid, zijn macht daar concentreerde en een fanatiek verdediger bleek van de Katholieke Kerk.

Waar Willem van Oranje in zijn jonge jaren grote steun was voor Karel en zijn opleiding genoot in zijn Brusselse paleis, werd hij daarna langzaam de vijand van Filips II. Filips onttrok allerlei privileges aan de Nederlandse edelen, onderdrukte steeds strenger de 'kettters van het nieuwe geloof' en legde de Nederlanden steeds zwaardere belastingen op. De Nederlandse edelen smeekten Filips en de landvoogd om versoepeling van de maatregel maar de reactie van Filips was nog strengere maatregelen en stuurde de hertog Alva om de rust te herstellen. Alva arresteerde veel edelen en Willem vluchtte naar Dillenburg.

Van hieruit begon hij in 1568, na lang aarzelen, het verzet te leiden en stapte over naar het protestantisme. Zijn eerste poging om Alva te bestrijden liep op een mislukking uit maar hiermee was wel de Nederlandse Opstand een feit. Een tweede poging vanuit zee had meer succes met de inname van Den Briel door de watergeuzen. Veel steden liepen over naar het verzet. Een furieuze Alva stuurde zijn zoon met een groot leger op wraakactie. Zutphen en Naarden moesten het ontgelden, de Spaanse troepen gingen niets ontziend te werk. Haarlem moest ook capituleren maar Alkmaar hield stand. Toen Leiden werd aangevallen wilde Willem te hulp komen met een huurlingenleger onder aanvoering van zijn broers Lodewijk en Hendrik. Hier begint het verhaal van de Slag op de Mookerheide.

De opstand van Willem van Oranje was het begin van de oorlog met Spanje, een oorlog die tachtig jaar zou duren (1568 tot 1648). Toen er eindelijk vrede kwam met de Vrede van Münster, werden de Noordelijke Nederlanden, als Republiek der Zeven Provinciën, als zelfstandige staat internationaal erkend. De voorloper van ons land 'Nederland' was geboren.

Les 2. Hoe verliep de Slag op de Mookerheide?

Lesonderdeel 1: Inleiding en uitleg van het voorafgaande van dit lespakket.

In 1550 bestond Nederland nog niet als land. Zeventien hertogdommen en graafschappen vormden samen de 17 Nederlandse Gewesten en waren onderdeel van een groot Spaans wereldrijk. Keizer Karel V was de heerser over dit wereldrijk. Onder zijn regering heerste er nog rust en welvaart in de Nederlandse Gewesten.

Vanaf de eerste helft van de 16e eeuw groeide het nieuwe geloof van Luther en Calvijn in Europa. Dankzij de nieuwe uitvinding van de boekdrukkunst konden zij de nieuwe leer snel over Europa verspreiden. Dit ondanks verzet van de Paus. Met de rust was het snel gedaan in 1555 toen Filips zijn vader Karel V opvolgde als koning van Spanje en Heer van de Nederlanden. Filips was, in tegenstelling tot zijn vader, een koning die heerste vanuit Madrid, zijn macht daar concentreerde en een fanatiek verdediger bleek van de Katholieke Kerk.

Waar Willem van Oranje in zijn jonge jaren grote steun was voor Karel en zijn opleiding genoot in zijn Brusselse paleis, werd hij daarna langzaam de vijand van Filips II. Filips onttrok allerlei privileges aan de Nederlandse edelen, onderdrukte steeds strenger de 'kettters van het nieuwe geloof' en legde de Nederlanden steeds zwaardere belastingen op. De Nederlandse edelen smeekten Filips en de landvoogd om versoepeling van de maatregelen maar de reactie van Filips was nog strengere maatregelen en stuurde de hertog Alva om de rust te herstellen. Alva arresteerde veel edelen en Willem vluchtte naar Dillenburg.

Van hieruit begon hij in 1568, na lang aarzelen, het verzet te leiden en stapte over naar het protestantisme. Zijn eerste poging om Alva te bestrijden liep op een mislukking uit maar hiermee was wel de Nederlandse Opstand een feit. Een tweede poging vanuit zee had meer succes met de inname van Den Briel door de watergeuzen. Veel steden liepen over naar het verzet. Een furieuze Alva stuurde zijn zoon met een groot leger op wraakactie. Zutphen en Naarden moesten het ontgelden, de Spaanse troepen gingen niets ontziend te werk. Haarlem moest ook capituleren maar Alkmaar hield stand. Toen Leiden werd aangevallen wilde Willem te hulp komen met een huurlingenleger onder aanvoering van zijn broers Lodewijk en Hendrik. En hier begint het verhaal van de Slag op de Mookerhei.

Lesonderdeel 2: Middag, 13 april: Aankomst van het huurlingenleger in Mook.

Het leger van de graven Lodewijk en Hendrik van Nassau trok naar Leiden om, op verzoek van Willem van Oranje, te komen helpen bij het ontzet van de stad. Lodewijk en Hendrik waren van plan bij Maastricht de Maas over te steken, een van de weinige stenen bruggen over de rivier, maar de Spanjaarden, onder aanvoering van don Sancho d'Avila, verhinderden dat. Het huurlingenleger was gedwongen om langs de oost-oever van de Maas noordwaarts te trekken.

En zo kwamen ze 's middags 13 april 1574, na enkele dagmarsen, in Mook aan. De ruiters als eersten, zij waren het snelst. Even later arriveerden ook de vendels (een eenheid van ongeveer 150 manschappen). Ze waren moe na weer een lange dagmars. Sommigen hadden hun buik nog vol, zij vonden nog wat te eten in Middelaar en eerdere dorpen. Anderen hadden honger want toen zij aankwamen was Middelaar inmiddels leeggeroofd. Het leger van de Nassau's moest voor eigen proviand zorgen. Ook soldij hadden ze al een paar dagen niet gezien.

De huurlingen waren pas kort bij elkaar. Ze waren van alle kanten geronseld, ze kwamen uit Bohemen (nu Tsjechië), uit de Gascogne (nu Frankrijk), uit Beieren en uit de Palts (nu Duitsland). Ze waren niet alleen niet getraind en op elkaar ingespeeld, nee ... ze verstonden elkaar soms zelfs niet. En dan nog hongerig en niet betaald. Ze waren dus niet bepaald een goed getraind en gemotiveerd leger. Vanaf het moment dat de huurlingen bij Maastricht waren tegengehouden door het Spaanse leger wisten de verkenners van beide partijen vrij goed wat de ander deed. Zo werden Lodewijk en Hendrik op de hoogte gehouden van het feit dat het Spaanse leger op de andere Maasoever met de huurlingen mee optrok. Soms was er zelfs zicht. Dit zinde de broers van de Prins van Oranje allerminst.

Langzaam werd het kleine dorp Mook overspoeld door het immense leger van Lodewijk en Hendrik. De officieren eisten inkwartiering bij de paar stenen huizen die Mook rijk was en bij de boerenhoeven in de buurt. Zij lagen warm en droog. De gewone soldaten moesten het doen met een plekje in de open lucht. Sommigen hadden nog een stuk tentdoek, anderen zochten een plek onder wat bomen of struiken. Gelukkig regende het niet maar in april waren de nachten nog koud. Niet echt comfortabel dus, nee, soldaat zijn in die tijd was geen pretje.

De inwoners van Mook waren ook niet erg blij met het leger. Gelukkig hadden ze hun geld en waardevolle spullen goed verstopt en waren hun vrouwen en kinderen op tijd naar Groesbeek gevlucht. Verder werd alles wat los en vast zat, voedselvoorraden, hout voor de vuren en het vee, door het leger opgeëist.

Lesonderdeel 3: Avond, 13 april 1574: De list van Sancho d'Avila.

Voorlopig was er van slapen nog geen sprake. De legerleiding vermoedde een aanval van de Spanjaarden en gaf opdracht om, iets ten noorden van Mook, een aarden verdedigingswal op te richten. De soldaten die dat moesten doen waren ontevreden en vroegen zich af waarom zij nog wel aan de slag moesten en hun kornuiten niet.

Toen het werk gedaan was trad langzaam de rust in de verschillende kampementen van het leger. Een voor een doofden de vuren. Iedereen zocht zijn slaappleaats op. Maar net toen iedereen de slaappleaats opzocht, begon er een ongelooflijke herrie. Trommels werden geslagen en trompetten schetterden aanvalsgeluiden. Iedereen in het kamp van de Nassau's schrok op en zocht zijn wapens. Orders werden door elkaar heen geschreeuwd en allen renden in paniek door elkaar. Wat was er aan de hand? Een verrassingsaanval van de Spanjaarden? De chaos was compleet!

Na verloop van tijd, de trommels bleven slaan en de trompetten haalden nog steeds uit, bleek dat het een afleidingsmanoeuvre was van de Spanjaarden. Sancho d'Avila had zijn trommelaars en trompetters achtergelaten op het eiland Middelwaert, wat toen tussen Mook en Cuijk/Katwijk in de Maas lag. Zelf was hij met zijn leger doorgetrokken en bij Grave, met een bootjesbrug, de Maas overgestoken. Zijn manschappen lagen inmiddels, bij het huidige Overasselt en Heumen, op één oor en de legerleiding van de Spanjaarden hoopte dat de list zou slagen.

De hele nacht hield de herrie vanaf het eiland Middelwaert aan en hielden de tamboers en trompetters van het Spaanse leger de troepen van Lodewijk en Hendrik uit de slaap. Nee... van slapen kwam niet veel terecht. De list van don Sancho was een groot succes. De manschappen van Lodewijk en Hendrik waren al moe van de dagenlange marsen en ze kwamen hongerig en zonder soldij aan in Mook. Zo'n slapeloze, koude nacht was net wat ze niet konden gebruiken. Het moreel was al niet erg hoog maar dit hielp zeker niet.

Lesonderdeel 4: Dage raad, 14 april 1574: De tactiek van beide aanvoerders.

Het was duidelijk, er was niet meer aan te ontkomen. Lodewijk en Hendrik begrepen dat ze hier de slag moesten leveren met het leger van Sancho d'Avila. Hun verkenners hadden onmiskenbaar gerapporteerd dat de Spaanse troepen zich klaarmaakten en de afleidingsmanoeuvre was niet mis te verstaan.

Ze hadden niet veel geslapen die nacht en al voor het licht was bepaalden ze hun plan. Natuurlijk moesten ze gebruik maken van de hellingen van de stuwwal om hun ruiters bovenop te positioneren. Ook hadden ze de aarden verdedigingswal. Hier kwam hun eerste verdedigingslinie. De geharde vechtjassen, de Gascogners in de tweede lijn en de overige troepen daar achter als laatste redmiddel.

Don Sancho had deze plek gekozen om aan te vallen. Hij had zijn mannen het terrein goed laten verkennen. Zij hadden opgemerkt dat de stuwwal, even ten zuiden van Mook, vlak langs de moerassige Maasbedding liep. Deze plaats heette De Engte van Mook. Er was daar maar een nauwe doorgang voor een leger. Bij aankomst van de huurlingen waren ze in plukjes van 150 man gepasseerd, maar een vluchtend leger zou daar in een trechter lopen, in de val dus.

Ook had hij gezien dat verder naar het noorden de steile stuwwalhellingen verder van de Maasstroomgeulen afbogen. Hierdoor ontstond rond Mook een driehoekig, vlak terrein met aan één zijde de stuwwalhellingen. Net als Lodewijk en Hendrik gebruikte hij deze voor zijn cavalerie. En als derde wilde hij de ruimte van die vlakte zo klein mogelijk houden om een ontsnapping van het leger van de Nassau's naar het noorden, naar Nijmegen, te verhinderen.

Ja, de Spaanse legerleiding had het terrein goed gelezen en ze hadden besloten dat de aanval hier plaats moest vinden. Ze waren tactisch meer ervaren dan de 36-jarige Lodewijk en de totaal onervaren 23-jarige Hendrik van Nassau. Sancho d'Avila had twee ervaren rotten in zijn militaire staf met wie hij al vaak opgetrokken was: Bernardino de Mendoza, de aanvoerder van de cavalerie, en Gonzalo Bracamonte als aanvoerder van de infanterie, het z.g. voetvolk.

En .... d'Avila had een getraind en gedisciplineerd leger tot zijn beschikking. Heel anders dan de slecht op elkaar ingespeelde en weinig gemotiveerde troepen van de broers van Nassau. Nee.... het zag er niet goed uit voor het huurlingenleger

Lesonderdeel 5: ochtend, 14 april 1574, De Slag op de Mookerheide begint.

Het was inmiddels licht geworden. De eerste linie van het leger van Lodewijk en Hendrik lag in dekking achter de aarden verdedigingswal. De eerste Spaanse troepen rukten op. En toen bleek dat d'Avila nog een tactisch betere keuze had gemaakt dan de broers van Nassau. Lodewijk en Hendrik hadden een groot deel van hun troepen uitgerust met haakbussen en musketten, de eerste geweren in die tijd. De vuurkracht leek een voordeel, maar het bereik was maar enkele tientallen meters en de laadtijd daarna meer dan een minuut. Eenmaal geschoten, was je wel erg kwetsbaar.

De Spaanse legerleiding had gekozen voor een combinatie van piekeniers en schutters. Dit bleek veel effectiever. De piekeniers gingen als eerste in de aanval, beschermd door de schutters. Bij de eerste Spaanse aanval schoten de troepen van Lodewijk en Hendrik veel te snel. Door de zenuwen of uit onervarenheid? De Spaanse piekeniers waren na de eerste salvo's snel bij de eerste linie en overrompelden deze gemakkelijk, voordat er opnieuw geladen kon worden. Hier vielen al veel slachtoffers aan de kant van de Nassau's.

De overlevenden wisten nog even stand te houden maar al snel week de eerste linie en werden de Gascogners, de tweede linie, in het gevecht betrokken. Zij hielden langer stand maar toch moesten zij ook wijken. Op dat moment besloot Lodewijk met zijn cavalerie te hulp te schieten. Zijn ruiters denderden de stuwwalhelling af. In eerste instantie maakte dat veel indruk en het leek het tij te keren, maar d'Avila had zo'n zelfde troef achter de hand. Zijn ruiters, onder leiding van Mendoza, kwamen iets noordelijker de hellingen van de stuwwal af stuiven.

Het strijdgewoel was nu compleet, maar ook de paniek. De manschappen van Lodewijk en Hendrik werden steeds verder teruggedrongen. De derde verdedigingslinie van de huurlingen zag, al voordat ze ingezet werden, dat ze aan het verliezen waren. Ze besloten massaal het vege lijf te redden en zonder maar te vechten sloegen ze op de vlucht.

Lesonderdeel 6: Middag, 14 april 1574, De vlucht van het leger van Nassau.

Het was inmiddels middag geworden. Het leger van Lodewijk en Hendrik was in totale wanorde. Een deel vluchtte al naar het zuiden. Anderen, de Gascogners en de cavalerie, vochten nog door. Toen zagen de troepen dat Lodewijk viel en de paniek was totaal. Het leek wel of iedereen het nu op een lopen zette. Het leger vluchtte door de kom van Mook en langs de hellingen van het Patoorsbosje. En allemaal naar het zuiden, naar de Engte van Mook.

Het Spaanse leger achtervolgde de vluchtende troepen furieus en menig soldaat werd op de vlucht ingehaald en om zeep gebracht. Hoe dichter de vluchtende troepen bij de Engte van Mook kwamen hoe groter de chaos werd. De nauwe doorgang kon onmogelijk zoveel in paniek geraakte soldaten een veilig heenkomen bieden.

Een deel van de troepen vluchtte het stuwvalgebied in. De stuwval kent een aantal dalen, die dieper het gebied ingaan, maar deze dalen lopen dood. Weinig vluchters konden daar op tijd weer uit klimmen. Velen werden daar alsnog gegrepen door de Spanjaarden en vonden de dood. Het verhaal gaat dat om die redenen een van die dalen nu nog de naam 'Heldal' of 'Helkuil' draagt.

Een veel groter deel van de vluchters probeerde de Maasstroomgeulen over te steken en zo in Brabant te ontkomen. Maar de rivier was toen nog niet bedijkt en stroomde hier, bij de Riethorst, breed en kende moerassige stukken afgewisseld met diepere stroomgeulen. Veel soldaten van Lodewijk en Hendrik kwamen hier vast te zitten in de drassige ondergrond, zakten weg of verdronken in de rivier. Een groot deel van het leger vond hier zijn einde.

Van de 5500 manschappen en 2000 ruiters van het leger van de graven van Nassau zijn er naar schatting zo'n 3000 omgekomen in de slag. Het Spaanse leger was iets kleiner met 4500 man infanterie en 1000 ruiters. De Spaanse geschiedschrijving maakt melding van 40 doden en 150 gewonden aan Spaanse zijde. Van de doden en van Lodewijk en Hendrik is maar weinig teruggevonden.

Lesonderdeel 7: Avond 14 april 1574, De slag ten einde, de oorlog niet

De avond viel, de slag was gestreden. Het zegevierende Spaanse leger trok naar Nijmegen. Toen de katholieke, Spaans gezinde stad de afloop hoorde steeg er een luid gejuich op. De verliezers waren alle kanten opgevlucht en op het slagveld en de moerassen van de Riethorst heerste, na de luidruchtige slag, een diepe rust. Alleen de lijken van de overleden soldaten bleven achter.

Dat duurde niet lang. Waar vóór de slag op de Mookerheide het huurlingenleger Mook en omringende dorpen leeg geplunderd had, was het nu de beurt aan de lokale bevolking. Ze trokken het slagveld op en verzamelden alles wat maar een beetje waarde had: wapens, delen van harnassen, persoonlijke bezittingen en zelfs de kleren van de overleden werden meegenomen. Zo zullen ook de lichamen van Lodewijk en Hendrik beroofd zijn. Geen wonder dat ze later niet herkend en teruggevonden zijn. Volgens de toenmalige etiquette weden veel lichamen ook begraven maar voor velen was dat ook niet meer nodig omdat ze al in de moerassen van de Riethorst gedeeltelijk of helemaal weggezakt waren.

Het leger van de Nassau's heeft Leiden nooit bereikt. Het beleg ging door maar de inwoners van Leiden hielden moedig stand. En een half jaar later werd het Spaanse beleg rond hun stad alsnog gebroken en werd Leiden ontzet. Dit wordt tot op de dag van vandaag in Leiden nog ieder jaar, op 3 oktober, uitbundig gevierd met haring en wittebrood.

Met de opmars en het verlies van de Slag op de Mookerheide was ook deze poging van Willem van Oranje om De Nederlandse Gewesten van het Spaanse juk te bevrijden mislukt. Maar de victorie van Alkmaar en het ontzet van Leiden waren het begin van een reeks steden en gebieden die zich onafhankelijk van Spanje verklaarden.

Er zou nog veel strijd volgen, steden die overgingen naar de opstandelingen en dan weer in Spaanse handen vielen. Maar de Nederlandse Opstand was volop actief en hier en daar succesvol. Een opstand die onder de naam 'Tachtigjarige Oorlog' de geschiedenisboeken in zou gaan en zou eindigen in 1648 met de Vrede van Münster. De Slag op de Mookerheide werd weliswaar niet gewonnen door Willem van Oranje en zijn familie, maar de Tachtigjarige Oorlog uiteindelijk wel. En daarmee was de voorloper van ons land Nederland geboren: De onafhankelijke, internationaal erkende, Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden.

Lesonderdeel 8: Recapitulatie, hoe verliep de Slag op de Mookerheide.

Op 14 april 1574 stond iets ten noorden van Mook het huurlingenleger van de Willem van Oranje tegenover het Spaanse leger van de toenmalige landvoogd Alva. De Slag zou de geschiedenis ingaan als de Slag op de Mookerheide.

In les 1 hebben we geleerd waarom Spanje toen de baas, zo gezegd het wettelijk gezag, was in de Nederlanden en waarom de Nederlandse edelen in opstand kwamen. De Nederlandse Opstand was in 1568 een feit. Aan het begin van wat later de Tachtigjarige Oorlog zou gaan heten troffen de legers van Nassau en Spanje elkaar.

De Spaanse legerleiding had zorgvuldig de plek bepaald waar men het leger van Lodewijk en Hendrik wilde aanvallen. De tactische overwegingen waren dat het terrein een terugtocht van de tegenstander kon verhinderen en er ook geen vluchtweg mogelijk was richting Nijmegen of Duitsland. De hellingen van de stuwwal zouden gebruikt worden voor een cavalerie-uitval. Het vlakke terrein ten noorden van Mook, in het zuiden afgesloten met de trechter van de Engte van Mook, leende zich hiervoor bij uitstek. De sluwe d'Avila had het terrein goed gelezen.

Ook met betrekking tot de wapenkeuze had don Sancho een beter keuze gemaakt dan de legerleiding van de huurlingen. Piekeniers zouden hier beter tot hun recht komen dan musketiers en manschappen met haakbussen. Dit bleek een goede beslissing te zijn van de Spanjaarden.

Daarnaast was de inzet van een goed getraind en gedisciplineerd Spaans leger tegen een veel minder gemotiveerd huurlingenleger van doorslaggevend belang. De huurlingen waren vermoeid van lange dagmarsen, hadden slecht geslapen vanwege de list van Sancho d'Avila en hadden al langer geen soldij gezien. Veel van de geronselde manschappen zaten niet te wachten op vechten.

Eigenlijk was het bij voorbaat een ongelijke strijd waarbij de troepen van de Nassau's wel het onderspit moesten delven. Van hun leger werd meer dan een derde gedood in de slag tegenover 40 doden en 150 gewonden aan Spaanse kant. Deze slag werd verpletterend verloren door Willem van Oranje. Maar de strijd was nog niet voorbij. Pas na tachtig jaar oorlog zou de overwinning, bij de Vrede van Münster, toch naar de Oranje's gaan. En daarmee was een Nederlandse staat geboren.

4. Begripsvragen

Hieronder worden een paar voorbeeld-begripsvragen voorgesteld inclusief mogelijke antwoorden. Afhankelijk van inschatting van de leerkracht kunnen andere vragen en/of minder gedetailleerde antwoorden worden gehanteerd.

1. Waarom waren de Spanjaarden, in 1550, de baas de Nederlandse Gewesten? Door huwelijken tussen koningshuizen en via erfenissen. Keizer Karel V erfde Duitsland en Oostenrijk van zijn grootvader Maximiliaan, Bourgondië en de Nederlanden van zijn vader en Spanje van zijn moeder.

2. Wat was het verschil in regeringsstijl tussen Karel V en Filips II? Karel V kende de Nederlanden en de taal en was een gematigd heerser. Zijn zoon en opvolger Filips II was een echte Spanjaard, regeerde vanuit Madrid en was een overtuigd beschermer van het katholieke geloof.

3. Vertel in het kort iets over Willem van Oranje? Willem van Oranje werd geboren als graaf Willem van Nassau en erfde de titel Prins van Orange. Hij werd opgeleid in het paleis van Karel V in Brussel. Door de Nederlandse edelen werd hij gevraagd om de opstand tegen Spanje te leiden.

4. Waarom kwamen de Nederlandse edelen in opstand tegen het Spaanse gezag? De Nederlandse edelen verloren veel macht aan Filips II. Ook vervolgde Filips het protestante geloof in de Nederlandse Gewesten furieus. Na een belastingmaatregel sloeg de vlam in de pan. De Nederlandse Opstand was geboren.

5. Vertel iets over het moreel van het huurlingenleger? Het huurlingen leger kwam moe (na dagenlang marcheren) en hongerig (de manschappen moesten voor eigen proviand zorgen) in Mook aan. Ook hadden ze geen soldij gehad. Door een list werden ze, die nacht, uit hun slaap gehouden.

6. Wat was de 'List van Sancho d'Avila'? Het Spaanse leger was het huurlingenleger van Lodewijk en Hendrik op de andere Maasoever gevolgd. Bij Mook liet d'Avila trompetters en trommelaars achter op het Maaseiland Middelwaert. Zij maakten de hele nacht herrie.

7. Waarom koos het Spaanse leger om bij Mook aan te vallen? Don Sancho had zijn verkenners het terrein bij Mook goed laten bekijken. De stuwwal aan de oostkant en de moerassige Maasvallei in het westen omsloten, met de Engte van Mook in het zuiden, een ideaal slagveld.

8. Hoe liep de Slag op de Mookerheide af?

Het was een overweldigende overwinning voor de Spaanse troepen. Binnen een paar uur waren de huurlingen van de Nassau's verslagen en waren ongeveer 3000 manschappen, waaronder ook de graven van Nassau, gedood.

9. En hoe liep de Tachtigjarige Oorlog af?

De Slag op de Mookerheide werd verloren door Willem van Oranje, maar hij en zijn opvolgers zouden nog tot 1648 doorvechten en uiteindelijk de Tachtigjarige Oorlog winnen.

5. Beeldmateriaal

Voor ieder lesonderdeel is een beeldfragment beschikbaar wat mogelijk te gebruiken is bij het betreffende lesonderdeel.

Les 1: Wat ging vooraf aan de Slag op de Mookerheide.

1. Inleiding en uitleg over het lespakket.
2. De situatie in Nederland rond het jaar 1550.
beeld: kaart van Europa met de Spaanse gebieden in 1550
3. De opkomst van het protestante geloof.
beeld: stellingen van Luther op de kerkdeur van
4. De opvolging van Karel V door Filips II.
beeld: portret van Filips II
5. De onvrede van de Nederlandse edelen tegen het Spaans gezag.
beeld: onthoofding van de graven Egmond en Horne in Brussel
6. De rol van Willem van Oranje.
beeld: portret van Willem van Oranje
7. Het begin van de Nederlandse opstand.
beeld: intocht van de watergeuzen in Den Briel.
8. Recapitulatie.

Les 2: Hoe verliep de Slag op de Mookerheide.

1. Inleiding en uitleg over het voorafgaande van dit lespakket.
2. Middag, 13 april 1574: Aankomst van het huurlingenleger in Mook.
beeld: ets van het optrekkende huurlingenleger.
3. Avond, 13 april 1574: De list van Sancho d'Avila.
beeld: kopergravure van het eiland Middelwaert in de Maas voor Mook.
4. Dageraad, 14 april 1574: De tactiek vooraf.
beeld: tekening van de opstelling van beide legers
5. Ochtend, 14 april 1574: De Slag op de Mookerheide begint.
beeld: plaatje Groenloo
6. Middag, 14 april 1574: De vlucht van het leger van Nassau.
beeld: oude ets van de strijdsituatie
7. Avond, 14 april 1574: De slag ten einde, de oorlog niet.
beeld: schilderij van de ondertekening van de Vrede van Münster.
8. Recapitulatie.

6. Afspraken en contact

Dit lespakket 'De Slag op de Mookerheide' wordt aangeboden door de Stichting Huys te Moock, secretariaat Dorpsstraat 36, 6587 AZ Middelaar, info@huystemoock.nl. Onder vermelding van Huys te Moock is dit materiaal vrij te gebruiken en te kopiëren. (zie verder ook www.huystemoock.nl)

Over de voorgeschiedenis van de Tachtigjarige Oorlog zijn geschiedenisboeken volgeschreven. Voor dit lespakket is vooral geput uit algemene opensource informatie welke beschikbaar is op internet. Hier is onder Karel V, Filips II, Willem van Oranje e.a. nog veel meer detailinformatie beschikbaar ten behoeve van verdere achtergrond informatie voor de leerkracht. Voor informatie over de plaatselijke geschiedenis van de Tachtigjarige Oorlog en de Slag op de Mookerheide is vooral gebruik gemaakt van research en publicaties in de afgelopen jaren van de Heemkundekring De Grenssteen uit Mook en Middelaar. Met raadpleging van primaire en secundaire bronnen is door een derdejaars student Geschiedenis van de Radboud Universiteit, in een formele stage, alles op historische juistheid en consistentie getoetst.

Het lespakket kan door basisscholen gratis gebruikt worden. De school is ook geheel vrij in de variatie van lessen die door het lespakket geboden worden. Dit wil zeggen: er kan gekozen worden tussen beide lessen of slechts één van de twee. Het genoemde beeldmateriaal kan worden opgevraagd (€10,-) bij info@huystemoock.nl. De twee lessen kunnen nog aangevuld worden met een historische wandeling over de Mookerheide. Deze wandeling duurt ongeveer 1,5 uur. Hiervoor is een routeboekje van de wandeling 'Loop naar de Mookerhei' te verkrijgen bij het VVV-kantoor Plasmolen, Witteweg 10, 6586 AE Plasmolen. De wandeling is ook als app te downloaden op Windows en Apple smartphone.

De Stichting Huys te Moock biedt ook de mogelijkheid om de lessen te laten verzorgen door een deskundige van de stichting. Dit gebeurt dan 'in stijl'. Als een gids van Huys te Moock alleen de wandeling verzorgt, dan zijn de kosten hiervoor €25,- per schoolklas. Indien Huys te Moockook de gastlessen verzorgt, zijn de kosten €20,- per les resp. voor de wandeling.